

Євген ПЛУЖНИК

НЕДУГА

Роман

Київ
“ЗНАННЯ”

I

Після морозного вечора надворі густе, душне по-вітря фойє в'ялило груди; здавалось, не дихаєш, а і'еш щось п'янке та тепле, з чого солодка млост розтікається по всіх членах, а рухи стають повільніші та округлі. Протираючи спіtnіле пенсне й щокроку когось перепрошуючи, Іван Семенович протися в куток, до глибокої в стіні ніші, й, короткозоро мружачись, неуважно роздивлявся звідти на широкий людський потік, що ринув повз нього, оповитий терпкими пахощами косметик та розгаряченого жіночого тіла.

Одноманітний, як гудіння бджіл, гомін, коли не розрізняє вже вухо окремих звуків і голосів, а хвилинні напливи тиші сприймає як щось болюче і неприродне, — широкими хвильами котивсь звідусіль до ніг Іванові Семеновичу, притишуочи в нім ту досаду, що не знать з чого обгорнула його; скоро він вступив до театру. Він жалів на свою згоду так змар-

нувати вечір: адже ні розваги, ні відпочинку він не потребує й залюбки сидів би тепер у себе в кімнаті, щось роблячи, а то й просто читаючи. А замість того мусить він нидіти тут майже чотири години, слухаючи аж ніяк не цікавої йому музики... Ні, конче треба зараз же відшукати Куницию й намовити його вертати додому; хай він собі іншим разом, без нього, Іван Семеновича, тішить свою музичну натуру. І Іван Семенович хотів уже втиснутись між перехожі пари, коли почув, як хтось м'яко взяв його за лікоть.

— Знаменна подія — Іван Семенович в опері!.. — пролунав позад нього глибокий співливий баритон. — Профквитком присягаю, що бачу вас тут чи не вперше!

Іван Семенович насупився і різким рухом звільнив свою руку. З усіх своїх співробітників найменше хотів би він бачити цього погордливого і — певен цього Іван Семенович — ворожого до нього спеца, від кого завсігди так приємно тхне дорогими цигарами, а тепер, здається, ще й алкоголем.

— Вас так це дивує? — напівобернувшись Іван Семенович.

— Навпаки-и... — проспівав насмішкувато Звірятин. — Навпаки, дорогий Іване Семеновичу. Тільки радує. Значить, людству зовсім добре ведеться, коли й ви, так обтяжені турботами про нього, починаєте жити культурним життям.

— Тобто досі жив некультурно?

— Ну от, ви вже й гніваетесь... — зажурено протяг Звірятин, лагідно усмішкою вуст ховаючи насмішку, що бриніла йому в голосі. — Я не зумів висловитись, даруйте! Але ж, дорогий мій, ви чудово розумієте, що я хотів сказати, і — будьмо щирі —

цілком зі мною погоджується. Не сперечайтесь, не сперечайтесь, — замахав він на Івана Семеновича пухкою, з широкою обручкою рукою. — Хай хоч сьогодні буде між нами мир, до речі, ѹ здібались ми на такім нейтральнім ґрунті. В оточенні правовірного пролетаріату, — іронічно додав він, широким театральним жестом показуючи на публіку, що круг них юрмилася.

— Пролетаріату? — мимоволі перепитав Іван Семенович, уважніше обдивляючись навкруги.

— В кожному разі дев'яносто відсотків з них — члени профспілок. Трудова маса, так мовити...

Повз них, вилискуючи напомадженими головами й нафарбованими губами, голими плечима й дорогими самоцвітами, лаком нігтів і лакованими черевиками, сунула публіка оперових прем'єр. Жінки, що прийшли сюди не тільки слухати музику, ба й показати своє убрання, а може, й вільні від убрання плечі та спини, випинаючи стегна, мірно похитували свої м'які пишні тулуби на тонких, до коліна відкритих, ногах; наче пригортуючи їх, хилились до них золотозубі, короткоштанні чоловіки, такі неподібні до тих, кого знає й з ким працює Іван Семенович.

Приємне почуття окремішності й злоби ворожості до всіх навкруги обгорнуло його. Він дививсь на них, як на щось дивне та застаріле, що вже давно мусило зникнути геть з життя й, безперечно, зовсім зникло з поля його зору. Так, йому давно вже не випадало бувати в такім товаристві: ті, кого бачить він інколи — під час з'їздів або якихсь зборів — у цім самім театрі, так мало нагадують всю цю публіку... Серед них не буває цих пишнотілих самиць з низькими чолами над густо підведеніми очима, цих за-

дишливих, брезкливих чоловіків з перснями на пухких неробочих пальцях... І, наче шукаючи тих, близьких і знайомих, Іван Семенович подивився понад головами натовпу.

— Своїх шукаєте? — зрозумів його Звірятин. — Ваші не тут, ваші вище...

І він показав очима на широкі сходи в кінці фойє.

— А тут, вельмишановний, публіка партеру... Неп, по-вашому, а? Але ж цікаво: вашим ворогам і тепер належать кращі місця в театрі...

— А в житті?

— Ну-у... в житті... А втім, знаєте, це залежить від того, як життя розуміти ѹ що від нього вимагати. Міркуймо так: мати змогу задовольняти свої потреби — я, звичайно, говорю не тільки про елементарні потреби, голоду там, чи що, а й за вищі, духові — хіба не прагне цього кожен з нас? А це значить дбати за те, щоб мати потрібні до цього засоби, тобто, прозаично кажучи, гроші. Може, колись, це ѹ буде якось інакше, а тим часом ѹ так. І от, коли я маю цих засобів більше, коли я можу задовольнити свої потреби краще за інших, — хіба не краще місце посідаю я в житті?

Іван Семенович, здивований, мовчки поглядав на свого бесідника. А той, притищуючи свого баритона, казав далі, все серйозніший, а може й глузливиший:

— Ну, а хто ж має найбільше цих засобів? Вони, неп... Ну, і ми, от я, наприклад... Спеці. Я не кажу за нас як за соціальну групу, чи що; може, як клас, ми вже й помираємо, але ж доки весь клас помре, кожен з нас встигне всмак і досхочу нажитися...

Він замовк і враз — роблено, як здалося Іванові Семеновичу, — засміявся.

— Уявляю, якої ви тепер думки про мене! Мішанинище, а?

І він скоса позирнув на Івана Семеновича; якимсь дивним поєднанням щирого неприхованого презирства та страху світилися його сірі, а зблизька власне безбарвні, очі.

“І чого він в’язне до мене? — з досадою подумав Іван Семенович, стримуючи себе, щоб не відповісти так, як хотілося. — Адже знає, що я не люблю його!”

— Ни, краще я піду, — скінчив він уголос, нерішуче виступаючи з ніші.

— Куди ж ви? До зали ще непускають.

— Палити...

— Ну то й я з вами.

І Звірятин, взявші його під руку, обережно, мов жінку, повів крізь натовп.

У курильні було душно й напалено. Густі хвили тютюнового диму знімались до стелі, синювато-сірим серпанком обгортаючи електричні лампочки вгорі; через те обличчя курців видавались землистими й неприродно кістлявими.

“Чи він не хворий часом, — подумав Іван Семенович, зиркнувши на Звірятина в цім освітленні. — Адже навряд чи наважився б він, здоровий бувши, такого верзти...” І Іван Семенович пригадав, який мовчазний і коректний буває Звірятин на посаді; недурно ж Англійцем прозвано його в Управі.

— Дозволите цигару? — відкрив перед ним дорогу, з ініціалами, цигарницю Звірятин.

Іван Семенович відмовився й витяг папір і тютюн, щоб крутити.

— Даремно, — пихнув цигарою Звірятин. — Мої цигари куди кращі за ваш тютюн. От вам ще одна маленька ілюстрація до нашої розмови про місця в театрі й житті...

Іван Семенович пильно й суворо на нього подивився.

— Ну і?

— Ну і все... — заховав у цигаровий дим своє обличчя Звірятин. — Сподіваюсь, що ви ж затямили мое твердження, що й тепер, як і раніше, все краще, починаючи від місць у театрі, — посміхнувся він, — належить тим, кого ви женете і поносите. Отже... Здається, дзвінок? — перепинив він самого себе. — Доведеться іншим разом кінчити нашу надзвичайно цікаву розмову.

І, кинувши недокурка, він поспішив з курильні.

Іван Семенович пішов слідом, лютий на себе, що — біс його знає чому! — не вичитав цьому панові, як він на те заслуговує! А проте чи не однаково йому, що думає або як живе цей Звірятин?.. І скільки їх, таких Звірятинах, от у цій юрбі, що суне до зали... Шкода тільки, що і йому, Іванові Семеновичу, доведеться цілісінський вечір серед них бути... А все через Куницю!.. “Підемо та й підем! Треба ж тобі розважитись і відпочити...” І вже не на себе лютий, а на Куницю, Іван Семенович пішов до ніші, де, як умовлено, він мусив чекати товариша.

Куниці там не було. Іван Семенович подививсь навколо — теж немає. Цього тільки й бракувало, щоб десь шукати його! Ні, хай вибачає. Хай навіть зовсім не приходить, — Іван Семенович тільки радицтиме з цього: почекає трохи, та й додому... І вже уявляв себе коло столу, за книгою, при світлі лампи під зеленим дашком.

Фойє спорожніло. Тільки поодинокі спізнілі глядачі пробігали ще повз Івана Семеновича, на бігу пригладжуючи свої зачіски; на хвилинку спиняючись при вході до зали, дехто з них здивовано й з цікавістю поглядав на самотню фігуру в ніші. Це дратувало Івана Семеновича. “Чорт знає що! Майже силою затягти сюди чоловіка, забрати квитки — і зникнути... Ні, тільки цей телепень Куниця здатний на таке! Та й він, ніде правди діти, дурень нічогенький! Дуже треба було йому пертись сюди! Чи ти ба — меломан який! Як же — гастролі славнозвісної Ірини Едуардівни Завадської, щоб вона їм зbezголосила!”

І він почав гостро й суворо докоряті Куниці, що не знати звідки раптом вирнув коло ніші, червоний і зніяковілий.

Відсапуючись і якось кумедно вигинаючи шию, яку, видимо, муляв незвичний високий крохмальний комірець, той благально притискав долоні до грудей і дрібно тюпцяв на місці, то пошепки, то на все горло приказуючи:

— Ваню... Ваніку... Ну, що ти скажеш! Щоб отаке сталося! А?

Але хай Ваня не гнівається на нього: більше він ані-ні. Він і сам розуміє, що так негаразд робити — кидати друга в капіталістичному оточенні... Але ж хлопці напосіли — ходім, Кунице, та й ходім! Ну й розважились трохи пивцем... тут, за рогом... Звичайно, Іван Семенович не прихильник цього харчотрестівського продукту, ну а він, Куниця... А що додому вертати — так це аж ніяк! Ніяких додому!.. Тут, можна сказати, така подія — гастроль цієї самої... як її? Кармен! Як це співають: “То-ре-одо-ор...”